

Piotr Łopatkiewicz*

KARPACKA PAŃSTWOWA UCZELNIA IM. STANISŁAWA PIGONIA W KROŚNIE

ORCID: 0000-0001-5869-4314

Zagadnienia związane z fundacją drewnianego kościoła w Haczowie w kontekście najnowszych ustaleń chronologicznych

Od 1955 roku, czyli momentu odkrycia przez Jerzego i Stanisława Gadomskich późnogotyckich malowideł we wnętrzu kościoła, drewniana świątynia w Haczowie przyciągała uwagę historyków sztuki i badaczy architektury drewnianej (il. 1–3)¹. Przez powiązanie malowideł ze znaną ze źródeł datą – 1494 rok, zaistniały racjonalne przesłanki, by czas powstania tej budowli (wcześniej łączonej z pierwszą połową XVII wieku), przesunąć na wiek XV².

W wydanej ćwierć wieku później monumentalnej pracy Ryszarda Brykowskiego, poświęconej drewnianej architekturze kościelnej w Małopolsce XV wieku, pojawiła się próba datowania kościoła: „może 4 ćw. w. XIV (kościół istniał ok. poł. XV w.)”³. Kilka lat później, w pracy autorstwa Ryszarda Brykowskiego i Mariana Korneckiego, w kontekście Haczowa określenie: „może 4. ćw. w. XIV”, zastąpiono mocniejszym:

1 J. i S. Gadomscy, *Odkrycie gotyckiej polichromii w kościele parafialnym w Haczowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, (19), 1957, nr 2, s. 186–189.

2 J. Gadomski, *Do Redakcji „Biuletynu Historii Sztuki” w sprawie odkrycia gotyckiej polichromii w kościele parafialnym w Haczowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, (20), 1958, nr 3–4, s. 387.

3 R. Brykowski, *Drewniana architektura kościelna w Małopolsce XV wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 215 (dalej cyt. Brykowski 1981).

* **Dr hab. Piotr Łopatkiewicz** – historyk sztuki, dr hab. w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia sztuki, profesor w Karpackiej Państwowej Uczelni w Krośnie, specjalista w zakresie sztuki średniowiecznej, zwłaszcza malarstwa tablicowego, ściennego i rzeźby, a także architektury drewnianej. Autor lub współautor blisko 30 książek oraz 150 artykułów naukowych z zakresu historii sztuki oraz ochrony i konserwacji zabytków.

Il. 1. Drewniany kościół w Haczowie – widok od wschodu, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 2. Drewniany kościół w Haczowie – widok od południa, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 3. Drewniany kościół w Haczowie od północnego zachodu, fot. P. Łopatkiewicz

„najprawdopodobniej 4. ćw. XIV w.”⁴. W tym miejscu należy podkreślić, że sam Marian Kornecki był od początku sceptyczny, gdy idzie o tak wczesne datowanie kościoła w Haczowie, przyjmując ostrożnie, iż świątynia została wzniesiona zapewne w drugiej połowie wieku XV⁵. Niezależnie od wątpliwości podnoszonych przez niektórych badaczy, hipoteza o możliwości powstania obiektu jeszcze u schyłku wieku XIV została powtórzona przez Ryszarda Brykowskiego w syntezie gotyckiej architektury w Polsce⁶ oraz (ze znakiem zapytania) w najnowszej syntezie malarstwa gotyckiego w Polsce, wydanej w 2004 roku⁷.

4 R. Brykowski, M. Kornecki, *Drewniane kościoły Małopolski Południowej*, Wrocław–Kraków 1984, s. 73.

5 *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 13, województwo rzeszowskie, pod red. E. Śnieżyńskiej-Stolot i F. Stolota, z. 2, *Powiat brzozowski*, oprac. autorskie E. Śnieżyńska-Stolot i F. Stolot, Warszawa 1974, s. 45; M. Kornecki, *Sztuka sakralna regionu Brzozowa*, [w:] *Chwalcie z nami Panią Światą. Z dziejów Kościoła na ziemi brzozowskiej*, Kraków, s. 159–161; tenże, *Drewniany kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Św. Michała Archanioła w Haczowie*, Rzeszów 1994, s. 6; tenże, *Kościół drewniany w Małopolsce. Zagadnienie uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX wieku)*, Kraków 1999, s. 50.

6 R. Brykowski, *Haczów. Kościół par. p.w. Wniebowzięcia Panny Marii i Św. Michała Archanioła*, [w:] *Dzieje sztuki polskiej*, t. 2, *Architektura gotycka w Polsce*, pod red. Teresy Mroczko i Mariana Arsyńskiego, cz. 2, *Katalog zabytków*, pod red. Andrzeja Włodarka, Warszawa 1995, s. 94.

7 H. Małkiewiczówna, *Haczów*, hasło w: *Dzieje sztuki polskiej*, t. 2, cz. 3, *Malarstwo gotyckie w Polsce*, pod red. Adama S. Łabudy i Krystyny Secomskiej, *Katalog zabytków* pod redakcją Adama S. Łabudy i Krystyny Secomskiej przy współudziale Andrzeja Włodarka oraz Tamary Łozińskiej, Anny Palińskiej i Witolda Rączkowskiego, Warszawa 2004, s. 39 (dalej cyt.: Małkiewiczówna 2004). Zagadnienie ewolucji w datowaniu kościoła w Haczowie omawiam obszernie w książce P. Łopatkiewicz, *Drewniany kościół w Haczowie. Pomnik Światowego Dziedzictwa Kultury*, Instytut Historii Sztuki UJ, Kraków 2015, s. 17–21 (dalej cyt. Łopatkiewicz 2015).

Wyniki badań dendrochronologicznych

U schyłku ubiegłego stulecia historycy sztuki i architektury drewnianej w prowadzonych badaniach nad datowaniem konstrukcji architektonicznych wykonanych z drewna uzyskali możliwość zastosowania nowej metody w postaci niezwykle precyzyjnych analiz dendrochronologicznych. Dendrochronologia jest metodą określania wieku bezwzględnego drewna, opartą na analizie szerokości przyrostów rocznych. Umożliwia ona określenie roku kalendarzowego, w którym dokonano ścięcia drzewa⁸. Badania dendrochronologiczne mają już na świecie ponad stuletnią tradycję, choć w Polsce zastosowanie ich w odniesieniu do drewna archeologicznego sięga ledwie lat sześćdziesiątych wieku XX⁹. Schyłek tego stulecia przyniósł zastosowanie tej metody w badaniach zabytków architektury drewnianej, jak również innych przedmiotów artystycznych wykonanych z drewna (rzeźba drewniana czy malarstwo tablicowe na podłożu drewnianym).

W roku 1998, na prośbę autora niniejszego artykułu, badaniom dendrochronologicznym poddano wybrane elementy konstrukcji kościoła w Haczowie. Próbkę drewna (w formie odwiertów) pobrano ze wschodniej i północno-wschodniej ściany apsydy prezbiterium, północnej ściany prezbiterium oraz ściany wschodniej zakrystii. Ponadto zdjęto również próbkę z polichromowanych desek stropu. Wyniki badań okazały się niezwykle interesujące¹⁰. Analiza uzyskanych sekwencji przyrostów rocznych pozwoliła na stwierdzenie, że pochodzą one z tego samego przedziału czasowego. Datowania bezwzględne uzyskano ostatecznie dla sześciu prób, w oparciu o krzywą standardową dla drewna jodłowego. Wskazują one, w sposób bezsprzeczny i na tym etapie badań – ostateczny, że drewno na budowę kościoła pozyskano nie wcześniej niż w latach 1458–1459, o czym świadczą próby z tzw. przyrostami podkorowymi¹¹. Na podstawie uzyskanych wyników przyjęto, że budowę kościoła rozpoczęto najpewniej w 1459 roku¹². Mając na uwadze, że w praktyce ciesielskiej późnego średniowiecza nie stosowano zabiegu sezonowania budulca drewnianego, a akcję budowlaną podejmowano z drewna surowego, natychmiast po zgromadzeniu niezbędnej ilości budulca, rok 1459 uznać należy obecnie za najbardziej prawdopodobną datę budowy kościoła w Haczowie¹³. Równie interesująco przedstawiają się analizy próbek pobranych z desek stropowych. W tym przypadku ustalono, że wykonano je z drzew jodłowych ściętych

8 Szerzej na temat metody wykorzystującej skalę dendrochronologiczną dla poszczególnych gatunków drzew zob. M. Krąpiec, *Skale dendrochronologiczne późnego holocenu południowej i centralnej Polski*, „Geologia”, t. 18, z. 3, s. 37–119.

9 T. Gorczyński, B. Molski, W. Golinowski, *Podstawy dendrochronologii w zastosowaniu do potrzeb archeologii*, „Archeologia Polski” 1965, nr 1, s. 75–100.

10 Szerzej na temat efektów analiz dendrochronologicznych – Łopatkiewicz 2015, s. 20–21.

11 Por. M. Krąpiec, E. Szychowska-Krąpiec, *Wyniki analizy dendrochronologicznej drewna z kościoła p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii i św. Michała Archaniola w Haczowie*, Kraków 1998, mps w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków – Delegaturze w Krośnie.

12 Tamże.

13 Łopatkiewicz 2015, s. 20.

w roku 1472¹⁴. Z kolei odwierty pobrane ze ściany dobudowanej zakrystii pochodzą z drzew ściętych dopiero w latach 1864–1865.

Uzyskanie datowania metodą dendrochronologiczną stało się ważnym przełomem w badaniach nad kościołem haczowskim. Pozbawiło go wprowadzie przypisywanej mu wcześniej metryki najstarszej zachowanej na ziemiach polskich świątyni o konstrukcji zrębowej, pozwoliło jednak pewnie postawić w rzędzie obok najstarszych budowli tego typu. Nie sposób byłoby więc twierdzić, że wyniki przeprowadzonych analiz w jakimkolwiek stopniu umniejszą wartość samego zabytku. Należy podkreślić, że jednym z głównych zadań nauki jest stawianie hipotez, ale innym, nie mniej ważnym – ich weryfikacja. Przypuszczenie, że kościół w Haczowie mógł powstać już u schyłku wieku XIV, było hipotezą odważną, lecz praktycznie niemożliwą do potwierdzenia metodami badań historycznych czy architektonicznych. Rozwój nauki, a przede wszystkim sięgnięcie po metody z obszarów innych dyscyplin, stworzyły po raz pierwszy możliwość skutecznego zweryfikowania hipotez bazujących wyłącznie na metodologii nauk historycznych.

Badania, przeprowadzone w 1998 roku przez Marka Krąpca, z Wydziału Geologii i Stratygrafii Regionalnej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, otworzyły zatem trzeci etap badań nad czasem budowy kościoła w Haczowie. Ich wyniki przez szereg lat pozostawały jednak nieopublikowane i wiedza na temat nowego datowania tego zabytku dostępna była tylko nielicznym¹⁵. Sytuacja zmieniła się w 2008 roku, kiedy wyniki tych badań, a także dotyczących kilku innych zabytków architektury drewnianej (między innymi cerkwi w Uluczu), zostały upublicznione¹⁶.

Zagadnienie fundacji kościoła

Ustalenie przybliżonej wprowadzie, choć dalece prawdopodobnej daty podjęcia akcji budowlanej kościoła w Haczowie, po raz pierwszy otworzyło – co z całą mocą należy podkreślić – możliwość poszukania inicjatorów czy fundatorów całego przedsięwzięcia architektonicznego¹⁷.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Bodaj po raz pierwszy na wyniki badań dendrochronologicznych kościoła w Haczowie powołała się Małgorzata Bajon-Romańska, *Jak budowano drewniane kościoły w średniowiecznej Małopolsce*, Wrocław 2008, s. 132. O nowym datowaniu kościoła, w kontekście malowideł stropu, wzmiankuje w swojej pracy z 2007 roku, por. P. Łopatkiewicz, *Malarstwo w Krośnie w pierwszej połowie XVI wieku*, Krosno 2007, s. 36.

¹⁶ M. Krąpiec, *Dendrochronologia. Kalendarz dziejów*, [w:] *Ochrona środowiska, turystyka i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego. Materiały V Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San”*, Jabłonna 24–25 kwietnia 2008, Rzeszów 2008, s. 116–117.

¹⁷ Pierwsze supozycje dotyczące fundatorskich aspektów kościoła w Haczowie zamieściłem w pracy: Łopatkiewicz 2015, s. 21–24, por. także, P. Łopatkiewicz, *Problematyka fundatorska drewnianego kościoła w Haczowie w kontekście nowych ustaleń chronologicznych*, [w:] *Materiały V Kongresu Mediewistów Polskich*, t. IV, *Badania interdyscyplinarne*, pod redakcją Andrzeja Buki, Karola Kollingera i Sylwii Jędrzejewskiej, Rzeszów 2018, s. 351–369 (dalej cyt. Łopatkiewicz 2018).

Dziś bez większych przeszkód stwierdzić można, iż budowa kościoła została zrealizowana bądź za probostwa ks. Jakuba (wzmiankowanego w roku 1455)¹⁸, bądź ks. Klemensa, który (jako pleban haczowski) występuje w charakterze świadka w dokumencie fundacyjnym kościoła w Nowotańcu z roku 1462¹⁹. Wobec fragmentarycznego stanu zachowania źródeł kwestii tej nie sposób ostatecznie rozstrzygnąć, bowiem nie wiemy, jak długo na probostwie haczowskim pozostawał ks. Jakub oraz kiedy probostwo objął ks. Klemens. Wymienieni duchowni nie mogą jednak raczej uchodzić za współinicjatorów całego procesu budowlanego. Nie wydaje się bowiem, aby mogli oni udźwignąć finansowy ciężar tej fundacji²⁰.

Przypuszczalnym współinicjatorem budowy kościoła w Haczowie mógł być ówczesny sołtys wsi, Mikołaj Lemkircz – ławnik sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku²¹. Jednak największy – jak się zdaje – udział w fundacji miał przede wszystkim Mikołaj Klukwicz (*Nicolaus Cluquicz*), rajca w Krośnie²², który podczas prowadzenia akcji budowlanej był (do roku 1462) właścicielem sołectwa w Haczowie²³.

Mając na względzie, iż Haczów był wsią królewską, należy zauważyć, że prawo patronatu tamtejszego kościoła parafialnego od czasów Kazimierza Wielkiego spoczywało (przynajmniej *de iure*) w rękach kolejnych polskich monarchów. Biorąc pod uwagę rozmiary świątyni, doskonałość zastosowanego budulca oraz wysoki poziom zarówno obróbki, jak i samych rozwiązań architektonicznych, chyba nie nazbyt ryzykowne będzie stwierdzenie, że fundatorem świątyni mógł być sam król Kazimierz Jagiellończyk, a jej budowa mogła być dziełem warsztatu pozostającego na usługach

18 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Aleksandra hr. Stadnickiego*, wyd. O. Pietruski, X. Liske, t. II, Lwów 1886, nr 1055 (dalej cyt. AGZ 1886); A. Fastnacht, *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*, cz. 1: A–I, Brzozów 1991, s. 143 (dalej cyt. Fastnacht 1991).

19 APL, *Acta Castrensia Sanocensia*, sygn. 151, s. 1433; Fastnacht 1991, s. 143.

20 Należy w tym miejscu podkreślić, że tak poważna i kosztowna inwestycja nie mogła być w żaden sposób finansowana przez samych mieszkańców wsi. Z okresu późnego średniowiecza nie znamy również żadnych innych chłopskich fundacji architektonicznych z terenu państwa polskiego.

21 AGZ 1886, nr 1145; Fastnacht 1991, s. 142.

22 W latach sześćdziesiątych XV wieku Mikołaj Klukwicz pełnił w Krośnie godność rajcy miejskiego, jako taki notowany był w latach 1460–1467. Żył jeszcze w roku 1471. Jego nazwisko pojawia się w różnej pisowni: 1460 – *Nicolaus Klinewicz* (AGZ 1886, nr 3594); 1462 – *Nicolaus Cluquicz* (AGZ 1886, nr 3735); 1467 – *Nicolaus Kluckwicz* (AGZ, t. 16, 1894, nr 3433, 3434); por. także, A. Fastnacht, *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*, cz. 2: J–N, Brzozów–Wzdów–Rzeszów 1998, s. 82–83.

23 W 1462 roku Mikołaj Klukwicz sprzedał sołectwo w Haczowie Mikołajowi Pieniążkowi, staroście sanockiemu, za imponującą sumę 940 złotych węgierskich. Sumę tę Klukwicz otrzymywał miał z młyna, blechu i cła (por. AGZ 1886, nr 3755; Fastnacht 1991, s. 142; Fastnacht 1998, s. 80). W roku 1467 Klukwicz potwierdził otrzymanie całej należności za sołectwo w Haczowie (AGZ 1894, nr 3219; Fastnacht 1991, s. 142). O wysokiej pozycji majątkowej Klukwicza świadczy fakt, iż w roku 1460 zobowiązał się ręczyć radzie i pospólstwu miasta Krosna za wójta krośnieńskiego Piotra na sumę 90 grzywien. W zamian Piotr zastawił Mikołajowi czynsze od rzeźników, szewców i sukienników w wysokości 10 grzywien i 44 groszy (AGZ 1886, nr 3594; Fastnacht 1998, s. 85).

dworu królewskiego²⁴. Wysoki poziom techniczny kościoła w Haczowie wskazuje na udział przy jego wznoszeniu warsztatu o najwyższych kwalifikacjach zawodowych, wywodzącego się z któregoś z ważniejszych ośrodków Małopolski²⁵, lub nawet spoza jej granic. Niewykluczone, że warsztat ten został sprowadzony do Haczowa za sprawą monarchy – kolatora parafii haczowskiej²⁶ lub osób działających bezpośrednio w jego imieniu.

W tym miejscu należy zauważyć, że z Kazimierzem Jagiellończykiem tradycja łączy od schyłku XIX wieku fundację drewnianego kościoła w pobliskim Iwoniczu²⁷. Kościół iwonicki wzniesiony był (jak wskazuje data na belce tęczowej) w roku 1464, zatem zaledwie kilka lat później niż kościół w Haczowie. Między kościołem w Haczowie a kościołem w Iwoniczu zachodzą daleko idące analogie warsztatowe, zarówno w konstrukcji i dyspozycji wnętrza, jak też, przede wszystkim, w daleko idącym podobieństwie zastosowanych detali zdobniczych²⁸. W obu wypadkach zwraca też uwagę wyjątkowa – jak na konstrukcje zrębowe – wielkość budowli²⁹. Gdyby w przyszłości królewską fundację kościoła w Iwoniczu udało się potwierdzić, byłby to ważki argument przemawiający za tym, że monarcha był również fundatorem drewnianego kościoła w Haczowie, a obie inwestycje zostały zrealizowane przez ten sam warsztat budowlany. Mając na uwadze uwarunkowania natury topograficznej, warsztat ten mógł pochodzić z Krosna, największego ośrodka gospodarczego i kulturalnego ziemi sanockiej. Tym samym dwa średniowieczne kościoły drewniane zachowane w okolicy Krosna, w Haczowie i Iwoniczu, rozpatrywać należy nie tylko

24 Podobne zdanie wyraził już przed laty Ryszard Brykowski, który o kościele w Haczowie napisał: „Wyjątkowa skala kościoła i wysoki poziom techniczny pozwalają sądzić, iż wykonawcami byli kwalifikowani cieśle, być może pochodzący z warsztatów będących na usługach królewskich” (Brykowski 1981, s. 216–217).

25 Wznoszenie najstarszych kościołów drewnianych i ich liczne występowanie od połowy wieku XV może mieć związek z rozkwitem cechów miejskich w Małopolsce. Jan Ptaśnik wyznacza wprawdzie pojawianie się pierwszych statutów cechu ciesielskiego w Krakowie na rok 1512 (por. J. Ptaśnik, *Cracovia artificum*, t. 1, 1300–1500, Kraków 1917, *passim*), nie oznacza to jednak wcale, że zorganizowane warsztaty ciesielskie nie działały w stolicy kraju i innych większych miastach Małopolski już znacznie wcześniej. Marian Kornecki zakłada (poza Krakowem) istnienie warsztatów ciesielskich w takich miastach Małopolski jak: Biecz, Bochnia, Krosno, Pilzno czy Tarnów (zob. Kornecki 1999, s. 45).

26 Sugestię taką wyraził Mariusz Czuba, nie sprecyzował jednak, o którego monarchę miałyby tu chodzić, por. M. Czuba, *Średniowieczne kościoły drewniane ziemi sanockiej*, „Teki Krakowskie”, t. 9, Kraków 1999, s. 20.

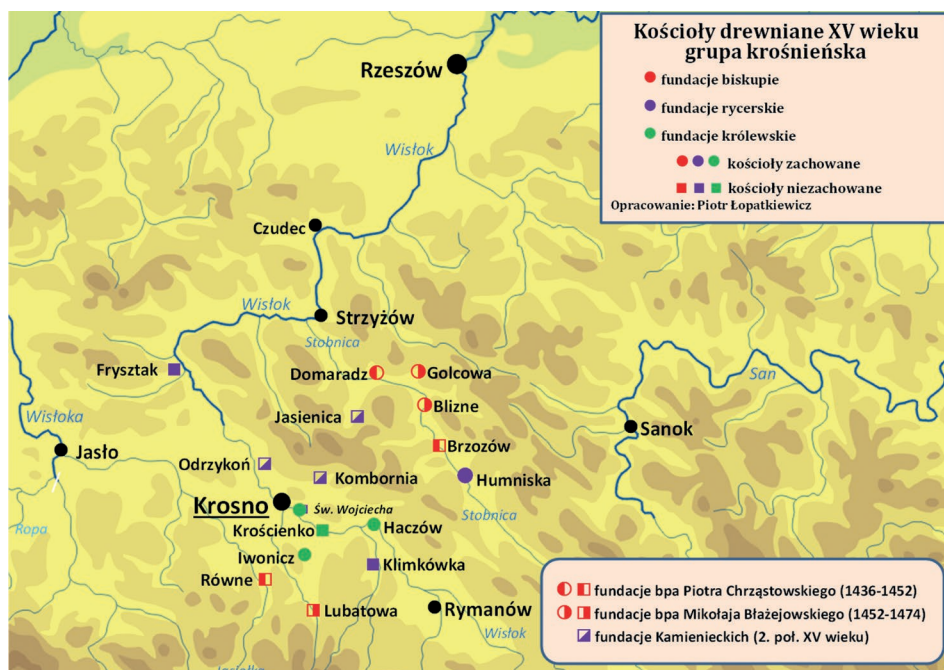
27 W. Bełza, *Iwonicz i jego okolice*, Lwów–Warszawa–Kraków 1885, s. 7. Por. także, Brykowski, Kornecki 1984, s. 74. Z sugestią o królewskiej fundacji kościoła w Iwoniczu polemizuje M. Czuba, który stwierdza (nie podając źródła tej informacji), iż kościół w Iwoniczu miał być fundacją Marcina Iwonickiego, por. Czuba, *Średniowieczne kościoły drewniane...*, s. 21.

28 Na kwestię tę zwrócił już uwagę R. Brykowski (1981, s. 222). Zob. także Łopatkiewicz 2015, s. 25–45 (zwłaszcza s. 43–45).

29 Powierzchnia wnętrza kościoła w Haczowie wynosi około 268 m², zaś kościoła w Iwoniczu (przed rozbudową) wynosiła około 226 m².

w kontekście potencjalnych fundacji Kazimierza Jagiellończyka, ale jako budowle powstałe w orbicie kulturalnej ekspansji miasta nad Wisłokiem.

Badania nad drewnianą architekturą kościelną, prowadzone od wielu lat przez autora niniejszego artykułu, pośród realizacji wzniesionych na przestrzeni XV stulecia w najbliższych okolicach Krosna pozwalają wskazać fundacje: królewskie – które doszły do skutku za sprawą przede wszystkim Kazimierza Jagiellończyka i osób działających w imieniu tego monarchy, biskupie, realizowane (bez wyjątku) we wsiach stanowiących własność biskupstwa przemyskiego (podejmowane zwłaszcza przez dwóch ordynariuszy przemyskich: Piotra Chrzastowskiego i Mikołaja Błażejowskiego) oraz szlacheckie, pośród których wyraźnie rysuje się grupa kościołów wzniesionych z inicjatywy Kamienieckich. Zarysowaną tu problematykę, która dalece przekracza ramy objętościowe artykułu, ilustruje zamieszczona poniżej mapa:

Mapa 1. Kościoły drewniane XV wieku – grupa krośnieńska. Rozmieszczenie kluczowych fundacji architektonicznych, oprac. P. Łopatkiewicz

Nowo wzniesiony kościół haczowski wymagał przeprowadzenia konsekracji. Jej materialnym śladem są dziś malowane zacheusze konsekracyjne oraz, być może, ślad inskrypcji, zachowany na wschodniej ścianie prezbiterium³⁰. Brak informacji źródłowych

30 Obecnie inskrypcja, pisana czarną farbą bezpośrednio na belkach ściany zrębowej, jest bardzo słabo czytelna. W 1956 roku, w wyniku konsultacji z dr Zofią Budkową, Jerzemu Gadowskiemu udało się odczytać kilka jej fragmentów: *dei omnipotenti... scti Michaelis Archangelii... santi... omnium sanctorum*. Dwie pierwsze linie zawierały słowa: *Anno d[om]ni...* oraz miejsce po zupełnie już nieczytelnej dacie, może również imieniu fundatora? Na podstawie odczytanych fragmentów Autor

uniemożliwia wskazanie przybliżonej choćby daty tej uroczystości. Badania technologiczne malowideł wnętrza dowodzą, że zacheusze namalowano przed wykonaniem polichromii figuralnej, która, jak wiemy, pochodzi z roku 1494³¹. Zatem czas konsekracji wyznaczają daty po 1459 (czyli po przypuszczalnym zakończeniu prac budowlanych) a przed 1494 rokiem, czyli przed wykonaniem malowideł wnętrza. Być może na uroczystość poświęcenia wykonany został strop drewniany. Gdyby przyjąć takie rozwiązanie, czas ten zawęzić by można do przedziału – po 1472 a przed 1494 rokiem.

Konsekracji kościoła we wsi królewskiej z pewnością dokonać musiał wyższy duchowny, najpewniej biskup ordynariusz diecezji przemyskiej. Od czasu biskupa Piotra Chrzastowskiego (1435–1452) biskupi przemyscy często przebywali w swej rezydencji w pobliskim Brzozowie³². Być może kościół w Haczowie poświęcił zatem bezpośredni następca Chrzastowskiego – biskup Mikołaj Błażejowski herbu Odrowąż (1452–1574)³³. Pośród znanych jego dokonań w tym zakresie wyliczyć można potwierdzone źródłowo konsekracje trzech drewnianych kościołów: w Klimkówce, Iwoniczu oraz kościoła filialnego świętych Jerzego i Wojciecha w Krośnie. Warto zwrócić uwagę, że wymienione świątynie zostały zbudowane w podobnym czasie jak kościół w Haczowie³⁴, z czego wnioskować można, iż zwyczajem biskupa Błażejowskiego mogło być przeprowadzanie konsekracji niezwłocznie po zakończeniu prac budowlanych.

Nie sposób również wykluczyć, że konsekratorem w Haczowie mógł być biskup Andrzej z Oporowa (1475–1482)³⁵, który – co warto podkreślić – poświęcając po pożarze kościół Świętego Ducha w Krośnie, nadał mu uposażenie w postaci dziesięcin ze wsi Haczów³⁶. Na obecnym etapie badań sądzić zatem można, że przypuszczalna konsekracja kościoła w Haczowie przypadła na czas rządów w diecezji przemyskiej bądź biskupa Błażejowskiego, bądź Oporowskiego.

Kilkudziesięcioletnie badania nad kościołem w Haczowie pozwalają obecnie na stwierdzenie, że świątynia ta wzniesiona została nie wcześniej niż w roku 1459. Wyniki przeprowadzonych badań dendrochronologicznych budulca nie pozostawiają w tym względzie nawet cienia wątpliwości. Obok kościoła w Zborówku (fundowanego w tym samym roku), kościół w Haczowie jest obecnie zdecydowanie najlepiej zachowanym najstarszym zabytkiem drewnianej architektury sakralnej na ziemiach polskich. Budowa świątyni miała miejsce za probostwa ks. Jakuba lub ks. Klemensa.

odkrycia wysnuł pogląd, że wskazana inskrypcja posiada „charakter fundacyjno-dedykacyjny”, por. Gadowski, *Do redakcji Biuletynu...*, s. 387. Odwołanie do Wszechmogącego oraz wskazanie głównego patrona świątyni haczowskiej, św. Michała Archanioła, pozwala sądzić, że mogła to być inskrypcja upamiętniająca konsekrację kościoła, Łopatkiewicz 2015, s. 22, przyp. 90.

31 W. Kurpiak *Chronologia kościoła w Haczowie na podstawie wyników konserwacji i badań malowideł ściennych*, „Ochrona Zabytków”, t. 29, 1976, nr 4, s. 311, 315.

32 W. Sarna, *Dzieje diecezji przemyskiej obrządku łac.*, cz. 1: *Episkopat przemyski o. ł.* [1375–1624], Przemyśl 1903, s. 44–48.

33 Tamże, s. 49–54.

34 Kościół w Klimkówce zbudowano przed rokiem 1453, w Krośnie przed 1460, a w Iwoniczu w 1464 roku.

35 Por. Sarna, *Dzieje diecezji przemyskiej...*, s. 55–59.

36 Fastnacht 1991, s. 143–144; Fastnacht 1998, s. 92.

Jest wysoce prawdopodobne, że fundatorem kościoła był sam Kazimierz Jagiellończyk, zaś istotną rolę w fundacji, przede wszystkim jednak organizacji samej akcji budowlanej, odegrali: ówczesny sołtys wsi Mikołaj Lemkircz – ławnik sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku oraz Mikołaj Klukwicz – mieszczanin i rajca krośnieński, do 1462 roku właściciel sołectwa haczowskiego. Wymienione osoby mogły być w tym przypadku (*per procura*) wykonawcami woli Kazimierza Jagiellończyka, biorąc na siebie przede wszystkim ciężar prac organizacyjnych związanych z pozyskaniem na miejscu niezbędnego budulca, zwłaszcza zaś sprowadzeniem wykwalifikowanego warsztatu ciesielskiego i spisaniem umowy na wykonanie prac. Ewentualny udział w procesie fundacji rajcy krośnieńskiego Mikołaja Klukwicza wskazywać może na Krosno jako najbliższy i największy ośrodek miejski, z którego wywodzić się mogli (przynajmniej w części) rzemieślnicy prowadzący prace budowlane³⁷.

Zagadnienie fundacji malowideł

W dotychczasowych publikacjach dotyczących malowideł w Haczowie (il. 4–8), zagadnienie ich fundatora nie było przedmiotem rozważań³⁸. Mimo iż od lat znana była data powstania malowideł, nikt nie podjął się próby wskazania choćby grupy potencjalnych ludzi mogących wziąć na siebie ciężar fundacji tej dekoracji malarskiej³⁹.

Kiedy szuka się w archiwaliach osoby, która mogła uczestniczyć (lub przynajmniej współuczestniczyć) w procesie fundacji malarskiego wyposażenia świątyni, uwagę zwraca zwłaszcza postać Stanisława Jeżowskiego – szlachcica, od 1484 roku sołtysa

37 W tym miejscu należy zauważyć, że akcja budowlana, związana ze wznoszeniem kościoła w Haczowie, prowadzona była niemal równolegle z budową drewnianego kościoła świętych Jerzego i Wojciecha w Krośnie. Kościół ten – jak wiemy – poświęcił biskup Mikołaj Błążejowski w roku 1460, został zatem wzniesiony niedługo przed tą datą. Około połowy XV wieku trwały w Krośnie prace wykończeniowe związane z budową sklepienia i więźby dachowej nad korpusem nawowym kościoła Franciszkanów. Budowa skomplikowanych krążyn sklepiennych oraz wiązania dachowego wymagała udziału specjalistycznego warsztatu ciesielskiego. W połowie wieku XV Krosno dysponować zatem musiało pokaźnym zasobem wysoko wykwalifikowanych rzemieślników, por. A. Ozga, *Gotyckie malowidła ściennie w drewnianym kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Archanioła Michała w Haczowie*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Gądomskiego, mps w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ze zdaniem tym – wobec szczątkowego stopnia zachowania tego napisu, z którego przed laty można już było odczytać jedynie skromne fragmenty (por. w przyp. 30) – trudno polemizować, choć przypuszczam, że wskazany tekst dotyczył raczej fundacji i konsekracji kościoła, niż fundacji jego malowideł. Mógł zatem zawierać nazwiska (nazwisko) fundatorów oraz osoby (najpewniej biskupa przemyskiego), która dokonała poświęcenia świątyni.

38 Po raz pierwszy próbę taką podjąłem w roku 2015, na marginesie obszernych rozważań dotyczących stanu zachowania i programu ideowego malowideł haczowskich (zob. Łopatkiewicz 2015, s. 57–108).

39 Próby odnalezienia nazwiska fundatora malowideł nie podjęła również Anna Ozga – autorka najnowszej monografii malowideł haczowskich. Jej zdaniem, nieczytelna dziś inskrypcja, na wschodniej ścianie prezbiterium, być może zawierała informacje o osobie fundatora, por. A. Ozga, *Gotyckie malowidła ściennie w drewnianym kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Archanioła Michała w Haczowie*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Gądomskiego, mps w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ze zdaniem tym – wobec szczątkowego stopnia zachowania tego napisu, z którego przed laty można już było odczytać jedynie skromne fragmenty (por. w przyp. 30) – trudno polemizować, choć przypuszczam, że wskazany tekst dotyczył raczej fundacji i konsekracji kościoła, niż fundacji jego malowideł. Mógł zatem zawierać nazwiska (nazwisko) fundatorów oraz osoby (najpewniej biskupa przemyskiego), która dokonała poświęcenia świątyni.

Il. 4. Koronacja Marii – malowidło z roku 1494 na południowej ścianie prezbiterium kościoła w Haczowie, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 5. Św. Stanisław – malowidło z roku 1494 na wschodniej ścianie prezbiterium kościoła w Haczowie, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 6. Męczeństwo św. Stanisława – malowidło z roku 1494 na południowej ścianie prezbiterium kościoła w Haczowie, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 7. Draperia – malowidło z roku 1494 w dolnej strefie ścian prezbiterium kościoła w Haczowie, fot. P. Łopatkiewicz

Il. 4. *Chrystus błogosławiący* – relikw malowidło na deskach stropu kościoła w Haczowie, fot. P. Łopatkiewicz

i ławnika sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku⁴⁰, a od roku 1486 właściciela sołectwa w Haczowie⁴¹. Kilka lat później (1489) Stanisław Jeżowski – już jako podwójci w Haczowie – zastawił Szczepanowi Żarnowieckiemu młyn w Haczowie, za pożyczone wcześniej 100 zł⁴². W kolejnym dokumencie odnajdujemy zeznanie woźnego sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku, z którego wynika, że udał się on do dworu Jeżowskiego – sołtysa w Haczowie, lecz go tam nie zastał, wobec tego sąd przyznał Marcinowi Wodziczce woźnego do intromisji w połowę karczmy i cały młyn⁴³. W latach 1489–1493 rezydujący najpewniej w Haczowie Stanisław Jeżowski był ławnikiem sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku, a rok później (a więc w czasie, kiedy powstają malowidła w Haczowie) objął funkcję przewodniczącego tegoż sądu i pełnił ją do 1499 roku⁴⁴.

O znaczącej pozycji majątkowej Jeżowskiego świadczy szereg informacji z ostatniej dekady XV i pierwszej dekady XVI stulecia⁴⁵. Mimo posiadanego majątku, w roku 1494 Stanisław Jeżowski pożyczył jednak od Mikołaja Juriowskiego 600 zł w złocie pod zastaw sołectwa w Haczowie⁴⁶. W tym samym czasie pożyczył też jakieś sumy od Stanisława Kalińskiego z Nowosielec⁴⁷. Wydaje się wielce prawdopodobne, że zaciągnięte długi miały związek z jego wydatkami związanymi z fundacją (jak wiemy – w tym samym czasie) malowideł w kościele w Haczowie⁴⁸.

Istotna informacja dotycząca Stanisława Jeżowskiego pochodzi z roku 1501, dowiadujemy się z niej, że Jeżowski – sołtys wsi Haczów – zobowiązał się zapłacić szlachcicowi Leonardowi Czarnockiemu z Zahutynia 465 zł węgierskich za Mikołaja Kamienieckiego, starostę krakowskiego i sandomierskiego⁴⁹. W tym samym czasie Mikołaj Kamieniecki zapisał ową sumę Jeżowskiemu na swej wsi Kombornia, nieopodal Haczowa⁵⁰. Wskazane informacje dowodzą, że Jeżowski (najpewniej już u schyłku XV wieku) utrzymywał zażyłe kontakty nie tylko ze szlachtą z okolic Krosna i Sanoka, ale również z samym Mikołajem Kamienieckim – zaufanym króla Jana Olbrachta, od

40 Funkcję sołtysa pełni on bezpośrednio po Marcinie Wodziczce, który do roku 1486 był jeszcze pełnoprawnym właścicielem sołectwa w Haczowie (por. Fastnacht 1991, s. 142).

41 W roku 1486 Marcin Wodziczka sprzedał Stanisławowi Jeżowskiemu sołectwo w Haczowie (za imponującą sumę 1200 złotych) i otrzymał od tegoż zupełną zapłatę (AGZ 1894, nr 3395; Fastnacht 1991, s. 142).

42 AGZ 1894, nr 3420; Fastnacht 1991, s. 142–143.

43 AGZ 1894, nr 3425; Fastnacht 1991, s. 143.

44 Fastnacht 1991, s. 143.

45 W roku 1490 zapisał Elżbiecie Sikorskiej (babce swojej żony) 60 grzywien na 10 kmieciach w Haczowie, których dzierżawił Szczepan Żarnowiecki, Fastnacht 1991, s. 143.

46 AGZ 1894, nr 3541, 3542; Fastnacht 1991, s. 143.

47 W roku 1496 gwarantuje terminowy zwrot pożyczonych sum Kalińskiemu (AGZ 1894, nr 3570; Fastnacht 1991, s. 143).

48 Po raz pierwszy taką hipotezę sformułowałem w roku 2015, zob. Łopatkiewicz 2015, s. 105, Łopatkiewicz 2018, s. 360–365).

49 AGZ 1894, nr 2763; Fastnacht 1991, s. 143.

50 AGZ 1894, nr 2764; Fastnacht 1991, s. 143.

roku 1502 hetmanem wielkim koronnym, jedną z najważniejszych osób w państwie⁵¹. Karierę Stanisława Jeżowskiego, najpewniej herbu Strzemię – typowego przedstawiciela średniej szlachty w ziemi sanockiej – przerwała ostatecznie jego śmierć, która nastąpiła około roku 1513⁵².

W chwili obecnej Stanisław Jeżowski, szlachcic, sołtys i podwójci oraz właściciel sołectwa w Haczowie, ławnik i przewodniczący sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku, wydaje się jedyną osobą, która mogła wziąć na siebie finansowy i organizacyjny ciężar związany z fundacją malowideł w kościele parafialnym w Haczowie. Świadczą o tym zarówno jego wysoka pozycja majątkowa oraz – znany ze źródeł – fakt rezydowania i posiadania w tej wsi własnego dworu. Z przytoczonych tu przesłanek (przynajmniej pośrednio) wynikać mogły świadome aspiracje Jeżowskiego do sprawowania patronatu nad tutejszym kościołem parafialnym.

Za możliwością ufundowania przez Jeżowskiego malowideł w Haczowie może przemawiać również (co niebagatelne) dwukrotna obecność przedstawień św. Stanisława (patrona przypuszczalnego fundatora) w malowidłach zdobiących wnętrze tej świątyni. W dekoracji malarskiej kościoła w Haczowie dwukrotnie pojawia się tylko wizerunek św. Michała Archanioła – patrona świątyni i właśnie św. Stanisława. Reprezentacyjny wizerunek biskupa ze Szczepanowa odnajdujemy w dobrze wyeksponowanej kwaterze (il. 5), po lewej stronie okna wschodniej ściany prezbiterium (w sąsiedztwie malowanej inskrypcji fundacyjnej) i w scenie jego męczeństwa, na ścianie południowej (il. 6)⁵³. Sytuacja ta może być istotną przesłanką przemawiającą za tym, że fundator malowideł miał istotny wpływ na program dekoracji malarskiej – oraz że wolą jego było należyte, dwukrotne zaakcentowanie obecności swego patrona w dekoracji ścian świątyni⁵⁴.

51 Jak podkreśla Stanisław Gawęda, Kamienieccy (z Mikołajem Kamienieckim na czele), obok Spytka Jarosławskiego i Buczaćkich należeli do grupy ludzi skupiających się wokół króla Jana Olbrachta i stanowiących oparcie w realizacji jego planów politycznych, zob. Gawęda, *Rozwój latyfundiów Kamienieckich i ich rola polityczna do początków XVI wieku*, [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. 3, red. S. Cynarski, Rzeszów 1995, s. 64–66). Zygmunt Stary, wyjeżdżając w roku 1515 na słynny zjazd monarchów do Wiednia, hetmana Kamienieckiego uczynił zastępcą na czas swojej nieobecności w kraju, tamże, s. 66).

52 W roku tym Barbara – córka zmarłego Piotra Juriowskiego z Szebni – pozwała Klemensa, Jana i Piotra Jeżowskich (synów Stanisława), jako opiekunów dóbr zmarłego Stanisława Jeżowskiego sołtysa w Haczowie, w sprawie swego działu ojczystego. Zastępca Jeżowskiego – Maciej Górski z Wielopola – wniosł zaś o odesłanie sprawy do Mikołaja Kamienieckiego (AGZ 1894, nr 3668, 3670; Fastnacht 1991, s. 143).

53 Zob. Łopatkiewicz 2015, s. 71–72, il. 48, 50; Łopatkiewicz 2018, s. 361–365, il. 5–6.

54 Nakłady pieniężne fundatora dawały mu daleko idące prerogatywy odnośnie ostatecznego kształtu zamówienia, choć stopień jego ingerencji w powstanie dzieła mógł być różny i zależał na ogół od osobistego zaangażowania w sprawę fundacji, od ambicji czy jakichś specjalnych motywacji. W przypadku Haczowa – przypuszczalny fundator malowideł mieszkał w Haczowie, jako sołtys wsi i właściciel sołectwa poczuwał się do sprawowania patronatu – czyli urzędowej opieki nad miejscową świątynią.

Wykaz cytowanych źródeł i opracowań

Źródła archiwalne:

APL = Archiwum Państwowe we Lwowie

ACS [Acta Castrensia Sanocensia]: sygn. 151

Wydawnictwa źródłowe:

AGZ = *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Aleksandra hr. Stadnickiego*, wyd. O. Pietruski, X. Liske, Lwów; 1886: t. II: *Najdawniejsze zapiski sądów sanockich 1423–1462*; 1894, t. 16: *Najdawniejsze zapiski sądów sanockich 1463–1552*.

CA = 1917: *Cracovia artificum 1300–1500*, wyd. J. Ptaśnik, *Źródła do Historii Sztuki i Cywilizacji w Polsce*, t. 4, Kraków.

Opracowania:

Bajon-Romańska M., 2008, *Jak budowano drewniane kościoły w średniowiecznej Małopolsce*, Wrocław.

Bełza W., 1885, *Iwonicz i jego okolice*, Lwów–Warszawa–Kraków.

Brykowski R., 1981, *Drewniana architektura kościelna w Małopolsce XV wieku*, *Studia z Historii Sztuki*, t. 31, Wrocław.

Brykowski R., 1995, *Haczów. Kościół par. p.w. Wniebowzięcia Panny Marii i Św. Michała Archaniola*, [w:] *Architektura gotycka w Polsce*, red. T. Mroczko, M. Arsyński, cz. 2: *Katalog zabytków*, red. A. Włodarek, *Dzieje sztuki polskiej*, t. 2, Warszawa, s. 94–95.

Brykowski R., Kornecki M., 1984, *Drewniane kościoły w Małopolsce Południowej*, Wrocław.

Czuba M., 1999, *Średniowieczne kościoły drewniane ziemi sanockiej*, „Teki Krakowskie”, t. 9, s. 19–28.

Fastnacht A., 1991, *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*, cz. 1: A–I, do dr. przygot. A. Fastnacht-Stupnicka, A. Gąsiorowski, Brzozów.

Fastnacht A., 1998, *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*, cz. 2: J–N, do dr. przygot. A. Fastnacht-Stupnicka, A. Gąsiorowski, Brzozów–Wzdów–Rzeszów.

Gadomscy J. i S., 1957, *Odkrycie gotyckiej polichromii w kościele parafialnym w Haczowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 19, nr 2, s. 186–188.

Gadomski J., 1959, *Do Redakcji Biuletynu Historii Sztuki [w sprawie odkrycia gotyckiej polichromii w kościele parafialnym w Haczowie]*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 20 (1958), nr 3/4, s. 387.

- Gawęda S., 1995, *Rozwój latyfundium Kamienieckich i ich rola polityczna do początków XVI wieku*, [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. 3, red. S. Cynarski, Rzeszów, s. 51–72.
- Gorczyński T., Molski B., Golinowski W., 1965, *Podstawy dendrochronologii w zastosowaniu do potrzeb archeologii*, „Archeologia Polski”, t. 10, z. 1, s. 75–114.
- Kornecki M., 1986, *Sztuka sakralna regionu Brzozowa*, [w:] *Chwalcie z nami Panią Świata. Z dziejów Kościoła na ziemi brzozowskiej*, red. L. Grzebień, Kraków, s. 152–179.
- Kornecki M., 1994, *Drewniany kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Św. Michała Archaniola w Haczowie*, Rzeszów.
- Kornecki M., *Kościół drewniany w Małopolsce. Zagadnienia uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX wieku)*, 1999, wyd. 2, Kraków.
- Kornecki M., Samek J., oprac., 1974, *Powiat brzozowski*, inwent. przeprowadzili M. Kornecki, J. Samek, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 13: Województwo rzeszowskie, red. E. Śnieżyńska-Stolotowa, F. Stolot, z. 2, Warszawa.
- Krapiec M., 1992, *Skale dendrochronologiczne późnego holocenu południowej i centralnej Polski*, „Geologia”, t. 18, z. 3, s. 37–119.
- Krapiec M., 2009, *Dendrochronologia. Kalendarz dziejów*, [w:] *Ochrona środowiska, turystyka i dziedzictwo kulturowe Pogórza Dynowskiego*. Materiały V Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San”, Jabłonka 24–25 kwietnia 2008, red. K. Duduś, Dynów, s. 110–125.
- Krapiec M., Szychowska-Krapiec E., 1998, *Wyniki analizy dendrochronologicznej drewna z kościoła p.w. Wniebowzięcia Najśw. Panny Marii i św. Michała Archaniola w Haczowie*, Kraków, mps w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków – Delegaturze w Krośnie.
- Kurpik W., 1976, *Chronologia kościoła w Haczowie na podstawie wyników konserwacji i badań malowideł ściennych*, „Ochrona Zabytków”, t. 29, nr 4, s. 310–316.
- Łopatkiewicz P., 2007, *Malarstwo w Krośnie w pierwszej połowie XVI wieku*, Krosno.
- Łopatkiewicz P., 2015, *Drewniany kościół w Haczowie. Pomnik Światowego Dziedzictwa Kultury*, Instytut Historii Sztuki UJ, Kraków.
- Łopatkiewicz P., 2018, *Problematyka fundatorska drewnianego kościoła w Haczowie w kontekście nowych ustaleń chronologicznych*, [w:] *Materiały V Kongresu Mediewistów Polskich*, t. IV, *Badania interdyscyplinarne* pod red. Andrzeja Buki, Karola Kollingera i Sylwii Jędrzejewskiej, Rzeszów, s. 351–369.
- Małkiewiczówna H., 2004, *Haczów*, [w:] *Katalog zabytków*, red. A.S. Labuda, K. Secomska przy współud. A. Włodarka, T. Łozińskiej, A. Palińskiej, W. Rączkowskiego, *Dzieje sztuki polskiej*, t. 2, cz. 3: *Malarstwo gotyckie w Polsce*, [2], Warszawa, s. 39.
- Ozga A., 1996, *Gotyckie malowidła ścienne w drewnianym kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i Archaniola Michała w Haczowie*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Gądomskiego, mps w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Sarna W., ks., 1903, *Dzieje diecezji przemyskiej obrządku łac., cz. 1: Episkopat przemyski o. ł. [1375-1624]*, Przemyśl.

STRESZCZENIE

Zagadnienia związane z fundacją drewnianego kościoła w Haczowie w kontekście najnowszych ustaleń chronologicznych

Celem artykułu była prezentacja wyników badań Autora nad problematyką fundacji kościoła w Haczowie, jednego z najważniejszych zabytków sakralnej architektury drewnianej w kraju. Badania dendrochronologiczne dowodzą, iż świątynia została zbudowana około 1459 roku. Kościół w Haczowie jest zatem jednym najstarszych i najlepiej zachowanych zabytków drewnianej architektury sakralnej na ziemiach polskich. Autor przypuszcza, iż fundatorem kościoła mógł być sam Kazimierz Jagiellończyk, zaś ważną rolę w fundacji, przede wszystkim jednak organizacji samej akcji budowlanej, odegrali: ówczesny sołtys wsi Mikołaj Lemkircz – ławnik sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku oraz Mikołaj Klukwicz – mieszczanin i rajca krośnieński – właściciel wsi Haczów. Przypuszczalny udział w fundacji rajcy krośnieńskiego Mikołaja Klukwicza wskazuje na Krosno, jako najbliższy i największy ośrodek miejski, z którego pochodzić mogli rzemieślnicy prowadzący prace ciesielskie.

Odrębnym zagadnieniem jest osoba fundatora malowideł w tym kościele, powstałych (jak wiemy) w roku 1494. Zdaniem autora ich fundatorem był mieszkający w Haczowie szlachcic Stanisław Jeżowski – przewodniczący sądu wyższego prawa niemieckiego w Sanoku W roku 1494 (a więc roku fundacji malowideł), Jeżowski pożycza od Mikołaja Juriowskiego 600 zł w złocie pod zastaw sołectwa (wsi) w Haczowie. Dług mógł mieć bezpośredni związek z fundacją malowideł w kościele w Haczowie. Za ufundowaniem przez niego tychże malowideł przemawia również dwukrotna obecność przedstawień św. Stanisława (patrona fundatora) w dekoracji malarskiej prezbiterium kościoła.

SŁOWA KLUCZOWE

Haczów, drewniana architektura sakralna, gotyckie malowidła ściennie

ABSTRACT

Issues Related to the Founder of the Wooden Church in Haczów in the Context of the Latest Chronological Findings

The aim of this article is the presentation of the Author's research results concerning the issue of the founder of the wooden church in Haczów, one of the most important sacral architecture monuments in Poland. Dendrochronological studies prove that the sanctuary was built around 1459. The church in Haczów is most definitely one of the oldest, and best preserved monuments of wooden sacral architecture on the Polish lands. The Author assumes that the

founder of the church most likely was Casimir Jagiellon. However, other important roles in the building of the church, were played by then village administrator, Mikołaj Lemkircz, a juror of the Higher Court of German Law at the Castle in Sanok and Mikołaj Klukwicz, townsman and town councillor from Krosno, as well as owner of Haczów village. Presumable contribution to the foundation made by Mikołaj Klukwicz (Krosno councillor) points to Krosno as the nearest and the largest municipal centre from which some of the craftsmen performing carpentry work could have come.

A separate issue is the person who was the founder of the paintings in the aforementioned church. The paintings were created (as we know) in 1494. According to the Author, their founder was Stanisław Jeżowski living in Haczów, a nobleman and the leader of High German Court in Sanok. In 1494, the year of the painting foundation, Jeżowski borrowed 600 zloty in gold from Mikołaj Juriowski by way of pledge on the Haczów village. This debt may have been directly related to the foundation of the paintings in the Haczów wooden church. Another reason to believe that he founded these paintings is the double presence of the depictions of St. Stanislaus (the founder's patron saint) in the painting decoration of the church presbytery.

Translated by Beata Łopatkiewicz

KEYWORDS

Haczow, wooden sacral architecture, gothic wall paintings